

Pròleg a l'edició de *Dom Juan*. Paris: GF Flammarion, 1998

[Després dels atacs que va rebre Molière arran del seu *Tartuf*,] calia trobar un artifici més subtil, fondre aquesta vegada la resposta a l'interior d'una obra de ficció per denunciar a escena, d'una manera menys frontal que amb el *Tartuf*, la hipocresia dels falsos devots. Molière tria per a l'ocasió un tema gairebé edificant. L'havien acusat d'haver representat la devoció per calumniar-la; el personatge principal de la seva nova obra encarna en canvi la impietat, la suspicàcia cap a la religió i la moral, i la intriga representa la condemna que implica aquesta conducta escandalosa: una faula perfectament *moral*, ja que mostra el càstig diví d'un ateu. Tanmateix, sota aquesta façana de moralitat, Molière transforma el seu tema per fer-lo ambigu, i fins i tot provocador: sense modificar la trajectòria de la intriga, que condemna sense ambigüitat la conducta del llibertí, dota el seu personatge d'una capacitat de seducció oratòria que dóna una certa consistència als seus discursos escandalosos; mentre que enfront d'aquest temible sofista, assigna el paper de defensor de la religió a un criat ridícul, ingenu i supersticiós. I finalment, Molière afegeix una peripècia original a la història clàssica de Don Joan: no serà d'estranyar que aquesta peripècia sigui un atac violent contra el partit devot. [...]

L'acumulació dels diversos efectes còmics, les paradoxes, els decalcatges, el perpetu contrapunt entre les pallassades del criat i les provocacions de l'amo, la barreja de discursos elegants per fer l'elogi de conductes escandaloses (el llibertinatge amorós, el cinisme i la hipocresia, la incredulitat) i de raonaments coixos per defensar els valors tradicionals (la fe, la religió, la moral), tot plegat transmet a l'obra un color que és el de la ironia i de la burla: perquè gairebé tot, a *Don Joan*, es veu afectat per aquesta *òptica irònica* que emana dels intercanvis corrosius entre Don Joan i Sganarelle. Aquesta parella còmica, genial creació de Molière, sembla oferir-se la comèdia a si mateixa d'una manera perpètua: i si sovint sorprenem el criat intentant escarnir el seu amo, aventurant-se en grans raonaments que acaben «fotent-se de lloros», cal veure que els monòlegs de Don Joan sempre estan marcats pel desig d'enlluernar, d'intrigar, de desorientar o de xocar Sganarelle. A tots dos els agrada *discutir*, imitar en broma els enfrontaments dialèctics del diàleg filosòfic: «ja sabem que em permeteu les discussions i que només em prohibiu els retrets», recorda Sganarelle. Hi ha alguna cosa d'exercici gratuït i jovial, i per això aquests diàlegs no s'han de prendre mai al peu de la lletra, com una expressió del pensament profund de Molière mateix: aquest juga a donar un aspecte de facècia o escarni a cada rèplica dels dos personatges còmics. Fins al punt que aquesta burla perpètua acaba desorientant l'espectador o el lector: quan tot semblava destinat a fer riure, com es pot distingir finalment allò que és realment ridícul del que caldria respectar tanmateix? És difícil marcar la línia quan el dramaturg juga a capgirar irònicament tots els discursos: la defensa dels valors intangibles, i d'entrada de la fe, és posada en boca d'un criat ignorant i orgullós de ser-ho; els seus raonaments aproximatiu barregen la religió amb la superstició, fan amb un mateix moviment l'elogi de la Creació divina de l'univers, el de l'home-llop, del vi purgant o del tabac, i fins i tot es poden reduir a desgranar una cadena absurda de llocs comuns mentre manquen els

arguments. És una facècia per part de Molière, sens dubte; però no deu ser també que això l'incita a posar en dubte aquelles veritats admeses o apreses, que no sabem millor en què es basen? En canvi, els monòlegs fal·laços amb què Don Joan justifica la infidelitat, el papalloneig amorós o la hipocresia tenen la bella aparença dels discursos ben construïts. És una sàtira per part de Molière, sens dubte, que denuncia d'una manera així divertida els sofismes als quals pot conduir l'ateisme; però no resulta pertorbador veure que és possible argumentar a favor de la infàmia amb tant d'aplom com en favor de la virtut? Una confusió com aquesta, d'entrada apel·la al riure: però la ironia generalitzada llança finalment el dubte sobre totes les opinions, destrueix totes les certeses, qüestiona totes les aparences. Aquesta òptica còmica inspira un escepticisme jovial que incita els espectadors i lectors a refiar-se del seu judici, de la seva pròpia consciència.

La comicitat de *Don Joan* és, doncs, molt més que un ornament càustic destinat a renovar un tema ja conegut, molt més que una simple font de plaer superficial: ensenya a tenir una mirada de burla i de dubte irònic sobre els temes fins i tot més seriosos, sobre les creences que ens oblidem de qüestionar, sobre els judicis massa ben argumentats; constitueix potser per aquesta raó la lliçó més profunda de l'obra.

Aquesta primacia de la mirada irònic no és habitual en Molière; fins i tot podríem dir que és única en aquest nivell. [...] A la primera representació de *Don Joan*, alguns van expressar un dubte: Molière, no hauria volgut ridiculitzar la idea mateixa d'un càstig diví representant la condemna del llibertí amb artificis teatrals massa visibles (foc de cartró, llamps pintats), i barrejant-hi les pallassades de Sganarelle? Aquesta interpretació és a la base dels atacs llançats pels enemics de Molière contra l'obra: però no estava necessàriament dictada només per les males intencions. [...]